
بررسی کیفیت محیط شهری و تأثیر آن در ارتقاء میزان رضایتمندی شهروندان (نمونه موردی: شهر رودهن)

آرش رحمانی^۱، ولی الله نظری^۲، رضا طاهرخانی^۳

چکیده

در دهه های اخیر موضوع کیفیت محیط شهری به یک بحث تخصصی و عمومی در جامعه تبدیل شده است و توجه مردم از اهداف مادی، به ماهیت زندگی در مجموعه های ناکارآمد شهری معطوف شده است آنچه در این میان واضح است، آن است که تمام مشکلات شهری یک مؤلفه کیفیت محیطی دارند، به عبارت دیگر بسیاری از مشکلات محیطی به سرعت به مشکلات شهری تبدیل خواهد شد. به همین دلیل در سالهای اخیر توجه به ایجاد پایداری محیطی و کیفیت زندگی و اجتماعات سالم، باعث توجه بیشتر به ابعاد کیفیتی در محیط های شهری شده است. کیفیت محیط شهری مطلوب، تحت تأثیر عوامل و معیارهای مختلف می باشد که به طور عمده می توان عوامل کلیدی، کارکردی و محتوایی را نام برد که هر یک نیز متشکل از معیارهای مختلفی می باشند.

هدف اصلی پژوهش حاضر ارزیابی کیفیت محیط شهری شهر رودهن از دیدگاه شهروندان و بررسی نقش این مهم در بهبود میزان وضعیت شهروندان است. این تحقیق از نظر هدف کاربردی و در بحث روش تحقیق از نوع تحلیلی- تطبیقی است. از نظر ماهیت و روش گردآوری داده ها یک پژوهش توصیفی - پیمایشی به شمار می آید. روش جمع آوری اطلاعات، میدانی و کتابخانه ای- اسنادی است. تحلیل پرسش نامه ها در سطوح توصیفی و استنباطی صورت پذیرفته است. حجم نمونه ۳۴۰ نفر می باشد و نتایج تحقیق نشان می دهد سطح رضایتمندی شهروندان رودهن در رابطه با کیفیت محیط شهری نسبتاً پایین می باشد. کیفیت محیط شهر مورد نظر از لحاظ مؤلفه های اجتماعی- فرهنگی و کیفیت کالبدی محیط در سطح نازلی است این در حالیست که کیفیت محیط شهری در مؤلفه های زیست محیطی و اقتصادی عملکردی در سطح مطلوب تری و در مؤلفه های آسایش - منظر و دسترسی- ترافیک در حد متوسط به نظر می رساند.

کلید واژه ها: کیفیت محیط شهری، مدیریت شهری، رودهن، رضایت شهروندان، کیفیت

تاریخ پذیرش: ۹۵/۹/۱۱

تاریخ دریافت: ۹۵/۴/۶

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات قزوین، Kafi-62@yahoo.com

۲- استادیار گروه شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین، دانشکده معماری و شهرسازی

۳- مدرس دانشگاه آزاد اسلامی رودهن، دانشکده علوم اجتماعی

در طی دهه های اخیر همزمان با فراگیرشدن مشکلات عدیده شهرها به ویژه کلان شهرها، مفاهیمی چون «افزایش کیفیت محیط» در ابعاد مختلف اجتماعی، کالبدی، اقتصادی در جهت تقابل با این مشکلات مطرح شده اند. امروزه ارتقاء کیفیت محیط به ویژه در محیط های شهری، هدف مهم اجرای طرح ها و برنامه های شهری در کشورهای مختلف به شمار می رود و پرداختن به فضاهای شهری و افزایش توانمندیهای آنها از جمله ابزارهای مهم ارتقای کیفیت محیط تلقی می شود.

لزوم ارتقای کیفیت محیط و به تبع آن کیفیت زندگی، یکی از این رویکردهایی است که در زمینه اصلاح و تکامل مفهوم توسعه به وجود آمده است. این رویکرد که از تعامل پیوسته مؤلفه های گوناگون شکل گرفته و معتقد است که طراحی شهری علاوه بر توجه به اهداف کالبدی و کارکردی، می باید به نیازهای کیفی و روانی مردم در محیط زندگی شهری نیز توجه نماید. شهر یک پدیده پویا و زنده می باشد، که برای سلامتی ساکنان و حفظ بقاء خود نیازمند به کیفیت محیط شهری مطلوب دارد. کیفیت محیط شهری مطلوب، تحت تأثیر عوامل و معیارهای مختلف می باشد که به طور عمده می توان عوامل کالبدی، فضایی، زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی را نام برد که هر یک نیز، متشکل از معیارهای مختلفی می باشند. از اواخر دهه ۱۹۶۰، تحت تأثیر نیازها و آگاهی های جدید مفاهیم اجتماعی نوینی مثل رفاه اجتماعی، کیفیت زندگی و عدالت اجتماعی در قلمرو برنامه ریزی و توسعه عمومی مطرح شد، کیفیت محیط شهری همیشه مورد توجه انسانها بوده است امروزه شهرها به عنوان مهم ترین دستاورد تلاش های اقتصادی-فرهنگی- تکنولوژی و اجتماعی انسان محسوب می شوند. کیفیت محیط شهری از طرح های نوین نهادهای مدیریت و برنامه ریزی در سالهای اخیر بوده است، پاسخ به نیازهای سکونتی و خدماتی در شهرها باعث شده است که این مقوله مهم و تأثیرگذار بر کیفیت زندگی شهری توجه شود. هدف از پژوهش حاضر ارزیابی کیفیت محیط شهری در شهر رودهن و بررسی میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط شهری و در آخر ارائه راهبرد و پیشنهاداتی جهت بهبود شرایط موجود است.

بیان مسأله

افزایش جمعیت شهری که توسعه شهرها را در پی داشته، در دهه های اخیر موجب چالش

هایی بین نظریه پردازان و همچنین استفاده کنندگان از محیط شهرها شده است. این چالش‌ها عموماً حول مفاهیم و مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت زندگی و به تبع آن کیفیت محیط شهر هستند. با وجود فواید زیاد شهرنشینی، بسیاری از سیاست‌گذاران در کشورهای مختلف روند فزاینده شهرنشینی را زنگ خطری می‌دانند. آنها تأثیر عمیق بر سنت‌ها و روابط مرسوم و مشکل تدارک و آماده‌سازی خدمات و زیرساخت‌های عمومی، تکثیر سکونت‌گاه‌هایی غیر رسمی، بدتر شدن شرایط محیطی، افزایش مسائل اجتماعی مربوط به بیکاری و کم‌کاری را خاطر نشان می‌کنند. مطالعات شهری نشان می‌دهد که در بسیاری از نواحی شهری به ویژه نواحی شهری کشورهای در حال توسعه بیکاری و مسایل اجتماعی در حال افزایش است، شرایط محیطی و سلامت و حال زوال می‌باشد. نابرابری در دسترسی به درآمد و خدمات عمومی در حال رشد است و شواهد فقر و آسیب‌پذیری و ناامیدی به طور فزاینده‌ای در میان مردم نواحی شهری قابل مشاهده است. این مسائل و مشکلات باعث توجه فزاینده محققین رشته گوناگون به مطالعه کیفیت زندگی، کیفیت مکان و بهزیستی انسانی در نواحی شهری کشورهای مختلف بعنوان ابزاری برای پشتیبانی از سیاست‌گذاری‌های عمومی، تدوین و پایش استراتژیهای مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و درک و اولویت‌بندی مسائل اجتماعی شده است. (خادم‌الحسینی و همکارین، ۱۳۸۹) در واقع امروزه وجود ناهنجاریهای فراوان در شهر و زندگی شهری مفهوم کیفیت محیط شهری را به یک مسئله‌ی اساسی در مقابل برنامه‌ریزان و مدیران شهری تبدیل نموده است که هدف از این پژوهش نیز پرداختن به همین مسئله می‌باشد.

مبانی نظری

واژه کیفیت مفهومی است که در تمامی دانش‌ها و زمینه‌های مرتبط با زندگی انسان به کار رفته و مورد استفاده قرار گرفته شده است کیفیت در حالت عادی و به معنای کاملاً واضح، برای وصف درجه کمال اشیاء و پدیده‌ها بکار برده می‌شود (گلکار، ۱۳۸۰).

فرهنگ زبان فارسی عمید معنای لغوی (کیفیت) را چگونگی، چونی، صفت و حالت چیزی عنوان کرده است (عمید، ۱۳۶۳). در واقع کیفیت همانا چگونگی ویژگی‌های هر چیز یا هر پدیده است که تأثیر عاطفی و عقلانی خاصی بر انسان می‌گذارد (پاکزاد، ۱۳۸۸).

بنابراین می‌توان کیفیت هر شیء را مجموعه‌ای از خصوصیات یا صفات مشخصی دانست که موجب متمایز شدن هر شیئی از اشیای دیگر می‌شود و امکان داوری در مورد برتری یا

مشابهت و یا فروتنی یا کاستی چیزی را در مقایسه با چیزهای دیگر فراهم می سازد (گلکار، ۱۳۸۰). باید در نظر داشت که مفهوم کیفیت مفهومی است نسبی، که واجد معنایی فراتر از معنای بدیهی و معمول آن است. مفهوم کیفیت دو وجه دارد یعنی کیفیت در عین حال که مفهومی مبهم و چند پهلو است، روشن و واضح تر می باشد. در واقع منظور از کیفیت از طرفی خاصیت ها و ویژگیهای اصلی یک چیز است، از طرف دیگر کیفیت، کلیت و سیستمی از جزء کیفیت هایی است که یک چیز را به وجود آورده اند (پاکزاد، ۱۳۸۵). در حقیقت با کمک جزء کیفیت ها می توان به تفاوت ویژگی های یک چیز پی برد، در صورتیکه به وسیله کیفیت های کلی می توان به تفاوت چیزها از یکدیگر رسید.

کیفیت محیط نیز مفهومی انتزاعی است که در نتیجه کارهای انسانی و طبیعی در مقیاس های فضایی مختلف عمل می کند. به واقع می توان کیفیت محیط را یکی از دل مشغولی های دانش طراحی شهری دانست. این امر به گونه ای است که بسیاری از نظر پردازان ارتقاء کیفیت محیط را مهمترین وظیفه فعالیت طراحی شهری می دانند (پاکزاد ۱۳۸۵). وان کمپ کیفیت محیط را مفهومی فراگیر می داند و معتقد است که نظریه ها با تئوریهای گوناگون در مورد دیدگاههای مختلف کیفیت محیطی دارای مفهومی چند بعدی اند. برخی از نویسندگان نیز چنین ادعا می کنند که نظریه ها یا تئوری های گوناگون در مورد دیدگاه های مختلف کیفیت محیطی، امکان تعاریف به صورت مفاهیم چند بعدی ندارد و این کار شبیه به تشریح ریشه گیاه است که به ظاهر ساده می نماید اما فریبنده است چون لایه های مختلفی دارد (رادجهانبانی و پرتوی، ۱۳۹۰). برنامه ریزان معتقدند کیفیت محیط یک مفهوم اصلی برای برنامه ریزی منطقه ای و اجتماعی است و با مفاهیمی همچون کیفیت زندگی، تنوع فضای اجتماعی، ویژگی های فیزیکی، فعالیت ها و وابستگی های مکانی و هویت شهری در ارتباط است. وابستگی مکانی خود از تجربیات شخصی مثبت و منفی در یک مکان خاص و عوامل تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، جغرافیایی و محیطی نشأت می گیرد. برخی از برنامه ریزان نیز کیفیت محیط را در کنار عدالت، سازگاری، آسایش و کارایی از مهم ترین اصول بنیادی شهرسازی بمنظور ایجاد شهر سازمان یافته و کاهش آلودگی ها و کنترل نابسامانی های فضایی در شهر می دانند (خدایی و پورخیری، ۱۳۸۸). در حقیقت یک محیط با کیفیت بالا حسی از رفاه و رضایت را برای افراد از طریق شاخص هایی که ممکن است فیزیکی، اجتماعی و یا نمادین باشد به همراه دارد

(لانسینگ و مارانس^۱، ۱۹۶۹). کیفیت محیط شهری را نیز می توان این گونه تعریف نمود: کیفیت محیط شهری عبارت است از شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی فضایی محیط شهری که نشان دهنده میزان رضایت یا عدم رضایت شهروندان از محیط شهری می باشد (شماعی و پوراحمد ۱۳۸۴).

به عبارت دیگر کیفیت محیط شهری یک مفهوم چند بعدی است که بعنوان یکی از ابعاد مهم کیفیت زندگی می تواند تأثیرات همه جانبه ای در زندگی شهروندان داشته باشد و با مفاهیمی همچون کیفیت مکان، ادراک میزان رضایت و نارضایتی ساکنین از محیط های سکونتی و غیره اشتراکاتی داشته و در بسیاری از موارد به عنوان معانی مشابه قلمداد می شود (وان کمپ و همکاران^۲، ۲۰۰۳). به عبارت ساده تر کیفیت محیط شهری درجه ای است که تمام محیط یا برخی از عناصر محیط در مقایسه شهر مانند اتمسفر و آب جهت زیستن انسان، اقتصاد شهری و محیط اجتماعی را مناسب می داند (نیکل و همکاران، ۲۰۰۳). از طرفی مفهوم کیفیت محیط شهری را باید در موضوع جستجو کرد، عناصر کالبدی و فعالیت هایی که با وجود آن شهر شهریت می یابد، ارزشهایی که عناصر شهریت را کیفیت می بخشد (انصاری نیا^۳، ۱۳۷۶). در واقع کیفیت محیط شهری سنجشی است برای ارزیابی شرایطی از محیط مسکونی که برای زندگی شهری حداقل مطلوبیت را به همراه دارد و از عوامل مؤثر بر آن می توان از میزان و نحوه خدمات رسانی اجتماعی، چگونگی سلسله مراتب در کاربریهای عمده و خدماتی شهر، امنیت اجتماعی در فضاهای شهری، نحوه دسترسی به فضاهای شهری، مکان قرارگیری کاربریها و فضاهای اصلی شهر در بستر شهر، محیط زیست شهری عملکرد بخش های مختلف در شهر، فعالیتهای در جریان در محیط شهری، توجه به هویت و فرهنگ بومی ساکنان و غیره را نام برد . در حقیقت کیفیت محیط شهری در توجه توأمان به جنبه های کیفی و کمی عناصر شهری و اجزای تشکیل دهنده آنها نهفته است (خدایی و پورخیری، ۱۳۸۸).

کامروزمان کیفیت محیط شهری را وابسته به بخش عمده ای از کیفیت زیر ساخت ها و مدیریت مناسب آنها می داند. وی معتقد است که کیفیت محیطی پیامد فعالیت های اقتصادی است و چنین چیزی می تواند مستقیم و غیرمستقیم بر محیط تأثیر نهد (کامروزمان و همکاران^۴، ۲۰۰۷). کوین لینچ نیز در کیفیت شهرها می گوید: برای سکونت و زندگی، شهر

1. lansing & Marans
3. Nicol& et al

2. Van kamp& et al
4. Kamruzzman& et al

خانه ای است بزرگ و همانگونه که خانه باید از صفات و مزایایی برخوردار باشد تا سکونت و زندگی را مطلوب و آسایش بخش سازد، شهر نیز باید دارای کیفیات و ویژگیهایی برای تأمین آسایش و راحتی باشد و نیز مانند خانه دارای محیطی گرم و صمیمی و دلپذیر باشد که زندگی را مرفه و مطلوب سازد (لینچ، ۱۳۷۴).

کوپن لینچ در تئوری شکل خوب شهر، چنین می گوید: کیفیت مکان تابع تأثیر مشترک مکان و جامعه ایت است که آنرا اشغال می کند. نظریه پردازان تجربه گرای طراحی شهری همچون لینچ، اپل یارد، لنگ و نسر کیفیت محیط شهری را به مثابه ی پدیده یا رویدادی می دانند که در جریان داد و ستدی میان خصوصیات کالبدی و محسوس محیط از یک سوء و الگوها و رمزهای فرهنگی و توانایی های ذهنی فرد ناظر از سوی دیگر، شکل می گیرد. بنابر تعریفی که جک نسر ارائه کرد، کیفیت محیط شهری به عنوان نوعی مفهوم از یک سو از طریق به عرضه گذاشته شدن خصوصیات محسوس از طرف محیط کالبدی و از سوی دیگر، مورد درک و شناخت و ارزیابی قرار گرفتن آن به وسیله ناظر ایجاد می شود (گلکار، ۱۳۷۹).

اهداف

۱- ارزیابی کیفیت محیط شهری شهر رودهن .

۲- سنجش میزان رضایت شهروندان ساکن شهر رودهن از کیفیت محیط شهری شهر مورد مطالعه .

۳- بررسی نقش کیفیت محیط شهری در ارتقاء میزان رضایت شهروندان.

۴- ارائه راهبردهایی به منظور بهبود کیفیت محیط شهری منطقه ی مورد مطالعه فرضیه ها:

۱- به نظر می رسد شهروندان ساکن شهر رودهن از کیفیت محیط شهری رضایت چندانی نداشته باشند.

۲- به نظر می رسد که ارتقاء کیفیت محیط شهری با ارتقاء میزان رضایتمندی شهروندان از زندگی شهری ارتباط مستقیم دارد.

۳- به نظر می رسد شهروندان ساکن شهر مورد مطالعه در مقایسه کیفیت محیط شهری شهر خود با سایر شهرهای همجوار از نوعی احساس تبعیض رنج می برند.

روش شناسی

روش تحقیق جهت تبیین وضع موجود و یافتن پاسخی به پرسش های پژوهش، روش تحلیلی- تطبیقی است. رویکرد حاکم بر این تحقیق باتوجه به ماهیت موضوع و هدف اصلی آن پیمایشی با استفاده از پرسش نامه می باشد. همچنین از مطالعات اسنادی و کتابخانه ای مرتبط نیز بهره گرفته شده است. به منظور ارزیابی کیفیت محیط شهری از روش مطالعه میدانی و تنظیم پرسش نامه و نمونه گیری تصادفی استفاده شده است. حجم نمونه ۳۴۰ نفر که ۶۰ درصد آن را مردان و مابقی را زنان تشکیل می دهند و افراد شرکت کننده در این تحقیق افراد بالای ۲۰ سال هستند.

محدوده مورد مطالعه شهر رودهن است. شهر رودهن مرکز این بخش و از توابع شهرستان دماوند در ۴۰ کیلومتری شهر تهران قرار دارد. جمعیت این شهر بالغ بر ۳۰ هزار نفر می باشد این شهر جاذب جمعیت سرریز شهر تهران بوده و در چند سال اخیر افزایش جمعیت چشم گیری به خود دیده است.

شاخص های ارزیابی کیفیت محیط شهری:

جدول ۱: ابعاد، معیارها، شاخص ها و ابزار ارزیابی کیفیت محیط شهری شهر رودهن

(مأخذ: (Project for Public Spaces Institute, 2008)، (سارت ورت- ترجمه بحرینی و طبیبان ۱۳۷۷)

(هیلدر براند فری- ترجمه: بحرینی ۱۳۸۳، (دوהל- ترجمه: بحرینی و طبیبان ۱۳۷۷)، (سویزی و لطیفی، ۱۳۹۲)

ابعاد	معیارها	منابع تأیید کننده	شاخص ها	ابزار ارزیابی
ابعاد اجتماعی	۱- معاشرت پذیری و افزایش تماسهای اجتماعی	(Project for Public Spaces Institute, 2008)	گسترش جامعه پذیری.	(پرسشنامه)
			کاهش تضادهای طبقاتی	
			ارتقاء تعاملات فرهنگی و همچنین افزایش تسهیلات اوقات فراغت فرهنگی	
			تبادل و حفظ ارزش ها	
۲- ارتقاء و حمایت از هویت اجتماعی	(Project for Public Spaces Institute, 2008)	بسط و گسترش سازمانهای اجتماعی ایجاد انگیزه داوطلبی.	(پرسشنامه)	
		مشارکت و کنترل محله		
		ای .		

	تداوم و انسجام اجتماعی به وسیله تقویت ارتش ها. اجتناب از تحمیل سیاستهای اجرایی توسط شهرداری استقلال نسبی در مدیریت شهر		
	توجه به حمایت از اقشار آسیب پذیر جامعه (زنان، کودکان، سالمندان و معلولین)		
(پرسشنامه)	فراهم آوردن امکان فعالیت برای گروه های خاص اجتماعی از قبیل زنان و معلولان. ترویج اخلاق از طریق مدارا و پذیرش تکثر و تنوع فرهنگی	(Project for Public Spaces Institute,2008)	۳-توجه به گروه های خاص اجتماعی
(بازدید/پرسشنامه)	سرمایه گذاری های کوچک مقیاس.		
(پرسشنامه)	ارتقاء کیفیت تجهیزات در دسترس.		
(بازدید/پرسشنامه)	تقویت بنگاه های اقتصادی محلی .	(Project for Public Spaces Institute,2008)	۱-ایجاد و حمایت از اقتصاد محلی
(بازدید/پرسشنامه)	افزایش ارزش مالکیت محلی.		
	ایجاد مشاغل مورد نیاز . متناسب سازی مالیات بردرآمد		
(پرسشنامه)			

بی نیاز کردن شهروندان از مراجعه مکرر به شهرداری یا با استفاده از خدمات الکترونیک شهری			
وجود و افزایش روز افزون حس تعلق.			
وجود و افزایش روز افزون امنیت .	(Project for Public Spaces Institute,2008)	۱- آسایش و راحتی	۳- آسایش و منظر
ارتقاء کیفیت محیط و تقویت حس آزادی.			
دلپذیری و وجود جذابیت در محیط شهری			
(بازدید/پرسشنامه)			
وجود حس محله.			
(پرسشنامه)			
ایجاد مسیرهای پیاده روی و پیاده راه .			
(بازدید/پرسشنامه)			
امنیت برای عابران پیاده .			
(پرسشنامه)			
گسترش ناوگان حمل و نقل عمومی و گسترش سطح پوشش شهر توسط خدمات حمل و نقل عمومی .	(Project for Public Spaces Institute,2008)	۱- کیفیت دسترسی و ترافیکی محیط شهری	۴- دسترسی و ترافیکی
راحتی در دسترس به خدمات حمل و نقل و	(سویزی و لطیفی، ۱۳۹۲)		
(بازدید /پرسشنامه)			
محدودیت در استفاده از وسایل نقلیه شخصی .			
تعیین محل های مناسب برای توقف وسائط نقلیه			
انجام امور حمل و نقل و ترافیک (روشنایی معابر، خط کشی، پل عابر پیاده			

	(... و		
	وجود فضاهایی که ثبات اجتماعی و روابط اجتماعی غیر رسمی را تسهیل می کند .	(ساوت ورث- ترجمه: بحرینی و طبیبیان، ۱۳۷۷)	
(پرسشنامه)	معنا- تنوع و تجانس. خوانایی ساخت و تقویت حس مکان.		
	باز بودن فضاها.		
	توجه به هویت و فرهنگ بومی ساکنان در ساخت کالبدی محیط منطقه ی شهری.		
	بالا بودن کیفیت کالبد محیط و مسکن .		
(بازدید/پرسشنامه)	مرمت و نگهداری . محیط از نظر بصری و عملکردی محیطی سازمان یافته و بانظم باشد.	۱- کیفیت کالبدی محیط.	۴
	محیط از نظر زیبایی شناسی مطبوع بوده و از نظر کالبدی یکنواخت نباشد .	(هیلدر براند فری- ترجمه بحرینی ۱۳۸۳)	
	وجود سلسله مراتب در کاربریهای عمده و خدماتی در منطقه شهری.	(دوهل- ترجمه: بحرینی و طبیبیان، ۱۳۷۷)	
	عدم اختلاط کاربریهای ناسازگار.		
	نحوه دسترسی به فضاهای شهری.		

سازگاری در دسترسی به کاربرها .	
(پرسشنامه)	بالا بردن سطوح بهداشت براساس شاخص های قابل قبول بهداشتی .
	وجود خدمات بهداشتی مفید و قابل دسترس برای کلیه ساکنان .
(بازدید/پرسشنامه)	وجود اکوسیستم های سالم
(پرسشنامه)	سرانه مطلوب فضای سبز شهری .
	کاهش آلودگیهای صوتی در مناطق مسکونی از طریق جایگزینی کاربریهای ناسازگار با مناطق مسکونی.
(بازدید/پرسشنامه)	کاهش آلودگیهای صوتی و هوا ناشی از ترافیک. جمع آوری بموقع و حمل بهداشتی مواد زائد و جامد شهری .

(هیلدر براند فری - ترجمه:

بحرینی، ۱۳۸۳)

(دوהל - ترجمه: بحرینی و

طیبیان، ۱۳۷۷)

۱- کیفیت

بهداشت محیط.

بهداشت محیط

یافته ها

تحلیل یافته ها نشان می دهد که ساکنین شهر رودهن از کیفیت محیط شهری رضایت چندانی ندارند. یافته ها بنیانگر این موضوع است که کیفیت محیط شهری شهر به لحاظ مؤلفه های زیست محیطی و اقتصادی - عملکردی در سطح مطلوب تری و در مؤلفه های آسایش - منظر و دسترسی - ترافیکی در حد متوسط به نظر می رسد. در ادامه تحلیل یافته های حاصل از تحقیق به منظور گویایی هرچه بیشتر در قالب جدول زیر از نظر او می گذرد.

جدول ۲- تحلیل ارزیابی شاخص ها (نگارندگان)

بسیار نامناسب	نامناسب	متوسط	مناسب	بسیار مناسب	شاخص ها	ابعاد	
	*		*		گسترش جامعه پذیری. کاهش تضادهای طبقاتی. وجود تعاملات فرهنگی و همچنین وجود تسهیلات اوقات فراغت فرهنگی تبادل و حفظ ارزشها. بسط و گسترش سازمان های اجتماعی و ایجاد انگیزه داوطلبی .	۱- اجتماعی-فرهنگی	
	*	*	*		مشارکت و کنترل محله ای . تنظیم و انسجام اجتماعی به وسیله تقویت ارزش ها . اجتناب از تحمیل سیاستهای اجرایی توسط شهرداری		
	*	*	*		استقلال نسبی در مدیریت شهر . توجه و حمایت از اقشار آسیب پذیر جامعه (زنان، کودگان، سالمندان، معلولین).		
	*	*	*		فراهم آوردن امکان فعالیت برای گروه های اجتماعی از قبیل زنان و معلولان . ترویج اخلاق از طریق مدارا و پذیرش تکثر و تنوع فرهنگی .		
	*	*	*		سرمايه گذاري هاي كوچك مقياس . ارتقاء کیفیت تجهیزات در دسترس. تقویت بنگاه های اقتصادی محلی.		۲- اقتصادی-عملکردی
	*	*	*		افزایش ارزش مالکیت محلی		
	*	*	*		ایجاد مشاغل مورد نیاز		
	*	*	*		متناسب سازی مالیات بر درآمد		
	*	*	*				

*	بی نیاز کردن شهروندان از مراجعه مکرر به شهرداری با استفاده از خدمات الکترونیک شهری.	۳- آسایش و منظر
*	وجود و افزایش روز افزون حس تعلق.	
*	وجود و افزایش روز افزون امنیت.	
*	ارتقاء کیفیت محیط و تقویت حس آزادی.	
*	دلپذیری و وجود جذابیت در محیط منقه شهری .	
*	وجود حس محله.	
*	ایجاد مسیرهای پیاده رو و پیاده راه .	
*	امنیت برای عابران پیاده.	
*	گسترش ناوگان حمل و نقل عمومی و گسترش سطح پوشش شهر توسط خدمات حمل و نقل عمومی .	۴- دسترسی رژیمی
*	راحتی در دسترسی به خدمات حمل و نقل عمومی .	
*	محدودیت در استفاده از وسایل نقلیه شخصی .	
*	تعیین محل های مناسب برای توقف وسائط نقلیه .	
*	انجام امور حمل و نقل و ترافیک (روشنایی معابر، خط کشی، پل عابر پیاده و ...).	
*	وجود فضاهایی که ثبات اجتماعی و روابط اجتماعی غیررسمی را تسهیل می کند.	
*	معنا- تنوع و تجانس .	
*	خوانایی ساخت و تقویت حس مکان .	۵- کالبدی-فضایی
*	باز بودن فضاها.	
*	توجه به هویت و فرهنگ بومی ساکنان در ساخت محیط منطقه ی شهری.	
*	بالا بردن کیفیت کالبد محیط و مسکن. مرمت و نگهداری .	
*	محیط از نظر بصری و عملکردی محیطی سازمان یافته و ناظم باشد .	

- * محیط از نظر زیبایی شناسی مطبوع شده و از نظر کالبدی یکنواخت نباشد .
- * وجود سلسله مراتب در کاربریهای عمده و خدماتی در منطقه شهری .
- * عدم اختلاط کاربری های ناسازگار .
- * نحوه دسترسی به فضاهای شهری .
- * سازگاری دسترسی به کاربریها .
- * بالا بردن سطح بهداشت براساس شاخص های قابل قبول بهداشتی .
- * وجود خدمات بهداشتی مفید و قابل دسترس برای کلیه ساکنان .
- * وجود اکوسیستم های سالم .
- * سرانه مطلوب فضای سبز شهری .
- * کاهش آلودگیهای صوتی در مناطق مسکونی از طریق جدایی گزینی کاربریهای ناسازگار با مناطق مسکونی .
- * کاهش آلودگیهای صوتی و هواناشی از ترافیک .
- * جمع آوری به موقع و حمل بهداشتی مواد زائد و جامعه شهری .

پیشنهادات

- باتوجه به نتایج حاصل از تحقیق و تحلیل یافته ها میتوان راهبردهای زیر را به منظور ارتقاء کیفیت محیط شهری رودهن پیشنهاد داد.
- ✓ تقویت پویایی زندگی شهری .
- ✓ تقویت بافت های فرهنگی محله ای و فرا منطقه ای، از طریق افزایش کاربریهای فرهنگی در سطح شهر .
- ✓ توجه بیشتر به ایجاد فضاهای عمومی و مرکز محلاتی که تعاملات رو در رو و چهره به چهره میان شهروندان را فراهم می کند .

- ✓ افزایش تنوع در کارکرد، فعالیتها، زمانهای استفاده از فضا و گروه های مخاطب فضا، به منظور درگیر کردن هرچه بیشتر شهروندان با حیات مدنی و اجتماعی.
- ✓ افزایش روز افزون فضاهایی که ثبات اجتماعی و روابط اجتماعی غیر رسمی را تسهیل می کند.
- ✓ افزایش حس مکان و همبستگی اجتماعی و وابستگی مکانی ساکنین محلات.
- ✓ انسجام اجتماعی به وسیله تقویت ارزش ها.
- ✓ بازسازی مشارکت و کنترل محله ای، بسط و گسترش سازمانهای اجتماعی و ایجاد انگیزه داوطلبی در میان شهروندان.
- ✓ ارتقاء کیفیت سکونت شهر و تقویت هویت مسکونی آنها.
- ✓ توجه به هویت و فرهنگ بومی ساکنان در ساخت کالبدی محیط شهری .
- ✓ ارتقاء تعاملات فرهنگی و همچنین افزایش تسهیلات اوقات فراغت فرهنگی و ورزشی (هم چون ایجاد سینما افزایش تعداد فرهنگسراها و کتابخانه های موجود در شهر و هم چنین افزایش فضاهای ورزشی موجود در شهر بر مبنای مکان یابی مناسب).
- ✓ جدایی گزینی کاربریهای ناسازگار و جلوگیری از نشست کانون های فعالیتی به درون کانون های سکونتی.
- ✓ پالایش کیفی و فضایی و عملکردی شهر در بخش هایی که تمرکز کاربریهای فرا منطقه ای زیاد است .
- ✓ ارتقاء سطح سازگاری در دسترسی به کاربریها .
- ✓ تغییر کاربری عناصر ناهمخوان شهرها به فعالیتهای گذران اوقات فراغت .
- ✓ مکان یابی به منظور ایجاد پارکینگ های طبقاتی در محل های مناسب و یا تعیین محل های مناسب برای توقف وسائط نقلیه.
- ✓ افزایش ظرفیت پارکینگ های ساختمانی از طریق تغییر کاربری های بلا استفاده تجاری .
- ✓ ساماندهی وضعیت ترافیک شهری به ویژه در موقعیت مرکزی و بلوار اصلی شهر.
- ✓ تقویت بنگاه های اقتصادی محلی .
- ✓ توجه و حمایت بیشتر از اقشار آسیب پذیر جامعه (زنان، کودکان، سالمندان و معلولین) و همچنین فراهم آوردن امکانات فعالیت برای گروه های خاص اجتماعی از قبیل زنان و معلولان.

✓ ارتقاء خدمات بهداشتی مفید و قابل دسترس برای کلیه ساکنان شهر و ارتقاء سطح بهداشت براساس شاخص های قابل قبول بهداشتی و ...

بحث و نتیجه گیری

کیفیت محیط شهری یک مفهوم چند بعدی و سلسله مراتبی است، که به عنوان یکی از ابعاد مهم کیفیت زندگی، می تواند تأثیرات همه جانبه ای بر زندگی شهروندان داشته باشد. مطالعات نیز نشان می دهد که ارتقاء سطح کیفی محیط شهری باعث ارتقاء میزان رضایتمندی در شهروندان می شود. کیفیت محیط شهری با مفاهیمی همچون کیفیت مکان، ادراک میزان رضایت و نارضایتی ساکنین از محیط های سکونتی و غیر اشتراکاتی داشته و در بسیاری از موارد بعنوان معانی مشابه قلمداد می شود. به طوری که در نخستین کنفرانس سکونتگاه سازمان ملل متحد نیز کیفیت محیط را برآورده کردن نیازهای اساسی انسان و عدالت اجتماعی مترادف دانستند. کیفیت محیط صرفاً مفهوم کمی و تکنیکی نبوده، بلکه با مفاهیم کیفی هم چون تنوع فضای اجتماعی، فعالیتهای اجتماعی، وابستگی های مکانی و هویت شهری در ارتباط می باشد. از طرفی به نظر می رسد که تمام مشکلات شهری یک مؤلفه کیفیت محیطی دارند، به عبارت دیگر بسیاری از مشکلات محیطی به سرعت به مشکلات شهری تبدیل خواهند شد. به همین دلیل در سالهای اخیر توجه به ابعاد پایداری محیطی و کیفیت زندگی و اجتماعات سالم باعث توجه بیشتر به ابعاد کیفیتی در محیط های شهری و سکونتی شده است اما یافته های تحقیق حاضر حکم به کیفیت نازل و متوسط محیط شهری در سطح شهر رودهن داده است. مسئله اصلی در این است که آیا اساساً در کشور ما می توان مفهوم کیفیت محیط شهری را با تعابیری چون کیفیت زندگی، رضایت از زندگی، قابلیت زندگی، میزان شادمانی و شاد زیستن مردم و مترادف دانست؟

اولین نکته قابل توجه در این زمینه این است که اندازه گیری میزان رضایت شهروندان از کیفیت سکونت گاه ها بسیار پیچیده بوده و تحت تأثیر عوامل گوناگونی قرار دارد. با بررسی و مرور ادبیات مربوط به میزان رضایت از محیط سکونتی مشخص شده است که درک میزان رضایت از سوی هر شخص و در شرایط مختلف شخصی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و فیزیکی متفاوت می باشد. (به طور مثال مطالعات نشان می دهد که پارامترهایی از قبیل عوامل جمعیتی، شخصیتی، ارزشها، انتظارات و مقایسه سکونت گاه خود با سایر سکونت گاه ها از جمله خصوصیات مؤثر بر رضایت شهروندان از کیفیت محیط شهری سکونتگاه خود می باشد)

(آژنگ، ۱۳۹۰). از سوی دیگر به نظر می رسد که در کشور ما به دلیل عدم تحقق مدیریت یکپارچه ی شهری، نمی توان از پژوهش هایی که در مورد سطح رضایت شهروندان از کیفیت محیط شهری به دست می آید تحت عنوان کیفیت زندگی ساکنین نام برد. زیرا علاوه بر دستگاه مدیریت شهری، ده ها نهاد و سازمان دولتی دیگر نیز در تعیین سطح کیفی زندگی شهروندان مؤثر می باشند و سطح کیفیت زندگی در ایران برآیندی از خدماتی است که توسط مدیریت شهری و این نهادهای دولتی در شهر ارائه می شود (سویزی و لطیفی، ۱۳۹۲). در نتیجه به دلیل عدم تحقق مدیریت یکپارچه ی شهری از این پژوهش و پژوهش های مشابه، صرفاً می توان به عنوان معیاری جهت ارزیابی کیفیت محیط شهری از دیدگاه شهروندان و نه به مثابه ی ابزاری جهت تعیین سطح کیفی زندگی ساکنین شهر بهره برد اگر چه به نظر می رسد که نمی توان لزوم انجام چنین پژوهش هایی را نیز منکر شد زیرا احساس رضایت شهروندان از کیفیت محیط شهر و خدماتی که شهرداری ارائه می دهد، عامل بسیار مهمی در جهت ایجاد انگیزه در شهروندان به منظور مشارکت در توسعه شهری و بهبود کیفیت محل سکونت خویش می باشد و همین مهم اهمیت نقش شهرداریها در تحقق توسعه شهری پایدار را نشان می دهد. مدیریت شهری نیز بایستی در راستای عمل به وظیفه ی خود به منظور ارتقاء کیفیت محیط های شهری و افزایش میزان رضایتمندی شهروندان، از یک دیدگاه چندگانه و جزء نگر بهره برده و در فرآیند ارتقاء کیفیت محیط علاوه بر ویژگیهای کالبدی و زیبایی شناختی، مقوله هایی همچون روانشناسی اجتماعی، اقتصادی، عملکردی و زیست محیطی را در نظر بگیرند.

Check the quality of the urban environment and its impact on improving the satisfaction of citizens(Case Study: Rodhen)

Arash Rahmani¹, Vali Allah Nazari², Reza Taherkhani³

Abstract

The main objective of this study was to assess the quality of the urban environment Rodhen from the perspective of citizens and the role of the Important in improving the situation of citizens. This research has an objective discussion of research methods analytical users and matching. The nature and methods of data collection a descriptive - survey research is Data collection, fieldwork and the library documentation. The analysis of questionnaires was done in descriptive and inferential levels. The sample size is 340 And the results show the level of citizen satisfaction with the quality of the urban environment are relatively low Branch. The quality of the environment in terms of socio-cultural factors and the quality of the physical environment is at a low level While the quality of the urban environment and environmental components in a more favorable economic performance And as regards comfort - it's a moderate view and access traffic.

Keywords: quality of urban environment, urban management, Branch, citizen satisfaction, quality

1. Graduate Student, Islamic Azad University of Qazvin Research

2. Azad University of Qazvin Department of Urban Planning, School of Architecture

3. Branch of Islamic Azad University, Faculty of Social Sciences

منابع

فارسی

- آژنگ، ه. (۱۳۹۰)، *سنجش کیفیت محیط شهری (نمونه موردی: منطقه شش تهران)*، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری تهران، دانشگاه تربیت معلم.
- انصاری نیاس. (۱۳۸۶)، *مسئولیت طراحی شهری و مأموریت‌های مسئولان*، نشریه صفا، شماره ۲۵، ۴۶-۳۳.
- بحرینی، ح. (۱۳۷۷)، *فرآیند طراحی شهری*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- بحرینی، ح. طیبیان. م. (۱۳۷۷)، *مدل ارزیابی کیفیت محیط زیست شهری*، نشریه محیط شناسی شماره ۲۱ و ۲۲، ۴۱-۵۶.
- براند فری، ه. (۱۳۸۸)، *طراحی شهری به سوی یک شکل پایدار شهر*، ترجمه حسین بحرینی، تهران. شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری.
- پاکزاد، ج. (۱۳۵۸)، *راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران*، تهران وزارت مسکن و شهرسازی معاونت شهرسازی و معماری.
- پاکزاد، ج. (۱۳۸۸)، *مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری*، چاپ سوم، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی معاونت شهرسازی و معماری.
- خادم الحسینی، ا.، منصوریان، ح.، ستاری، م. (۱۳۸۹)، *سنجش کیفیت زندگی در نواحی شهری (نمونه موردی: شهر نورآباد لرستان)*، *فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی*، سال اول، شماره سوم، ۶۰-۴۵.
- خدایی، ز.، پورخیری، ع. (۱۳۸۸)، *کیفیت محیط شهری و نقش آن در ارتقاء رضایت شهروندان*، *نشریه پژوهش نامه مدیریت و برنامه شهر*، شماره سوم، ۱۵۰-۱۲۹.
- دیوسالار، ا.، مفلوکی اوره، خ. (۱۳۹۳)، *ارزیابی شاخص های کیفیت محیط شهری از دیدگاه شهروندان (نمونه موردی: بخش مرکزی شهر سازی)*، *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، سال ۲۹، شماره سوم، ۳۷-۲۷.
- راد جهانبانی، ن.، پرتوی، پ. (۱۳۹۰)، *بررسی تطبیقی کیفیت محیط در محله های شهری با رویکرد توسعه ایدار (نمونه موردی: محله های خیابان و ایگلی تبریز)*. *نشریه نامه معماری و شهرسازی* شماره ششم ۲۵-۴۹.

- رفیعیان، م.، مولودی، ج.، پورطاهری، م. (۱۳۹۰)، سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید (نمونه موردی: شهر جدید هشتگرد)، نشریه برنامه ریزی و آمایش فضا، دوره پانزدهم، شماره سوم، ۱۹-۳۸
- سویزی، ا.، لطیفی، غ. (۱۳۹۲)، ارزیابی عملکرد مدیریت شهری بر پایه سنجش میزان رضایت شهروندان (نمونه موردی: منطقه ۱۲۰ شهر اصفهان)، تهران: اولین کنفرانس جغرافیا شهرسازی و توسعه پایدار.
- سویزی، ا. و دیگران. (۱۳۹۳)، ارزیابی کیفیت محیط شهری و نقش آن در ارتقاء میزان رضایت شهروندان (نمونه موردی: منطقه ۱۰ شهر اصفهان)، اولین کنگره تخصصی مدیریت شهری و شوراها، اسلامی شهرهای سراسر کشور
- شمعی، ع.، پوراحمد، ا. (۱۳۸۴)، "بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا"، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- عمید. (۱۳۶۳)، فرهنگ فارسی عمید، تهران، انتشارات باستان.
- گلکار، ک. (۱۳۷۹)، مؤلفه های سازنده کیفیت طراحی شهری، نشریه صفه، شماره سی و دوم، ۳۸-۶۵.
- لینچ، ک. (۱۳۷۴)، سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- لینچ، ک. (۱۳۷۶)، تئوری شکل خوب شهر، ترجمه حسین بحرینی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

انگلیسی

- Kamrurzzaman, M.A, Hossain, E., Islam, N., Sarwar, I. (2007). **Urban Environmental Quality Mapping: Study in Chittagong Metropolitan City.** Kathmandu University Journal of the Science, Engineering and Technology, Vol. I, No.5,pp;113-129. from <http://www.ku.edu.np/kuset/fourth-issue/orginal/6%20A.Kamruzzman-Edited.pdf>.
- Lansing, J. B. and Marans R. W. (1969). Evaluation of Neighborhood, *Journal of the American of Planners*, No. 35., pp: 76-97.

- Nichol, J., Wong, S. (2005). Modeling Urban Environmental Quality in a Tropical City, *Journal of the Land scape and Urban Planning*, No.73.pp:49-58. Retrieved March 7, 2009 from www.sciencedirect.com.
- Project for Public Spaces, (2008). Benefits of Creating a Place. Available at: [http://www.pps.org/mixed use/info/benefits of creationg a place](http://www.pps.org/mixed-use/info/benefits-of-creating-a-place).
- Qan poll, R. (1997). **The perceived quality of urban environment: a multi-attribute evaluation, unpublished doctoral dissertation, University of Groningen**. Retrieved June 49, 2009, from [http://dissertations. Ub. Rug. NI/FILES /faculties/ science/1997/h.f.p.m.van. poll/ thesis. Pdf](http://dissertations.ub.rug.nl/files/faculties/science/1997/h.f.p.m.van.poll/thesis.pdf).
- Van Kamp, I.V., Leidelmeijer, K., Marsman, G., Hollander, A,d. (2003). Urban Environmental Quality and Human Wellbeing towards Conceptual Framework and Demarcation of Concepts., A Literature Study, *Journal of the Landscape and Urban Planning*, No. 65., pp:77-92